

BIJLAGE 2 BELEID WATERSCHAPSERFGOED EN RUIMTELIJKE KWALITEIT

Vast te stellen door het algemeen bestuur van waterschap Drents Overijsselse Delta op 29 januari 2019

INLEIDING

De waterschappen, de oudste democratische bestuursvorm in Nederland, hebben een grote rol gespeeld bij de vorming van het Nederlandse landschap en de cultuur. Het vindt zijn weerslag in allerlei waterstaatkundige objecten en landschappelijke structuren. Historische gebruiksvoorwerpen en kaarten en geschriften, die we bewaren in archieven. Ook nu, in een periode met opgaven zoals klimaatadaptatie, nieuwe duurzame energiebronnen, transities in de landbouw en voortgaande verstedelijking spelen de waterschappen een rol. Bij de taakuitvoering en het aangaan van de maatschappelijke opgaven benut het waterschap de kennis, kansen en verbindende kracht van het eigen erfgoed. Ruimtelijke kwaliteit biedt een manier om gericht en integraal aan de slag te gaan met onze omgeving en onze partners. Beide zijn geschikte instrumenten om bewoners te interesseren voor ons werk en draagvlak te verkrijgen voor projecten die wij uitvoeren.

WATERSCHAPSERFGOED

Waterschapserfgoed is het aan de waterschapstaken verbonden geheel van historische voorwerpen, gebouwen, kunstwerken, landschap(selementen, patronen en structuren), archeologie en archieven.

Erfgoed gaat niet meer alleen over een inventarisatie van historische elementen. Het gaat om een integrale visie op landschap en de historische elementen en structuren daarin. Dat stelt de Omgevingswet (vanaf 2021). Daarnaast omvat erfgoed volgens de Erfgoedwet (2016) objecten en structuren, maar ook archieven en inventaris. Het cultureel erfgoed van het waterschap vormt een essentieel onderdeel van de leefomgeving. In veel gevallen bepalen deze cultuurhistorische waarden de identiteit van een plek of gebied. En ze bieden aanknopingspunten voor toekomstige ontwikkelingen.

RUIMTELIJKE KWALITEIT

Ruimtelijke kwaliteit wordt gedefinieerd als 'de mate waarin tegemoet wordt gekomen aan de gebruikswaarde ('doelmatig'), belevingswaarde ('mooi') en toekomstwaarde ('toekomstbestendigheid') van verschillende belangen bij ruimtelijke ontwikkelingen'.

Het gaat niet alleen om de vraag of een ruimtelijke ingreep moet plaatsvinden, maar ook hoe die het beste ingepast kan worden en wáár. In kader van de Omgevingswet wordt ruimtelijke kwaliteit vaak aangeduid als 'kwaliteit van de leefomgeving'.

DOELEN

1. In stand houden van waterschapserfgoed.

Als WDO Delta hebben wij een lange geschiedenis. Een geschiedenis die teruggaat tot in de 12e eeuw. De dijken, weteringen, kanalen, gemalen, droogmakerijen, waterlinies etc. zijn gerelateerd aan het waterbeheer door de eeuwen heen. Wij maken nu nog gebruik van deze dijken, gemalen, weteringen etc. in het primaire proces. Maar ook bij het zichtbaar maken van het waterschapswerk, het genieten van water en educatie (waterbewustzijn). Als (voormalig) eigenaar of (voormalig) beheerder hebben wij een maatschappelijke verantwoordelijkheid om aandacht en zorg te besteden aan waterschapserfgoed. Bij aangewezen monumenten hebben wij daarnaast een zorgplicht.

2. Versterken van de relatie tussen waterschapserfgoed en leefomgeving.

Waterschapserfgoed en ruimtelijke kwaliteit zijn onlosmakelijk verbonden met duurzaamheid: beide dragen in belangrijke mate bij aan de omgevingskwaliteit van de fysieke leefomgeving

3. Benutten van de verbindende kracht van waterschapserfgoed en ruimtelijke kwaliteit.

Waterschapserfgoed (objecten, structuren en patronen in het landschap, archieven en inventaris) is van actuele waarde. Het vertelt het verhaal van ons gebied en haar inwoners. Het biedt inzicht in hoe in vroegere tijden met water werd omgegaan en waar we nu nog van kunnen leren. Het biedt ook identiteit. Inzet van ruimtelijke kwaliteit beoogt een betere samenwerking en interactie met onze omgeving en partners. Het benutten van beide onderwerpen beoogt creatiever te werken door inspiratie uit de omgeving en uit het verleden. Het beoogt een soepelere projectrealisatie door een ontwerpende en meer visuele aanpak in de planvoorbereiding. Het beoogt waterbewustzijn te vergroten, een prettigere leefomgeving op te leveren en een hogere waardering te oogsten.

PROCESAFSPRAKEN

1. Wij zorgen op een passende wijze voor waterschapserfgoed en ruimtelijke kwaliteit

- a) Het verhaal, de uniciteit en de esthetische waarde vormen de basis van waardering van en omgang met het waterschapserfgoed. De lijst waterschapserfgoed omvat historische objecten en landschappelijke structuren gerelateerd aan het waterschap. Het streven is van de 400 objecten nu toe te werken naar ca 200 objecten en landschappelijke structuren. De regel is behoud door conservering of behoud door ontwikkelen. Is de waarde minder hoog, dan is er ruimte voor transformatie of wellicht zelfs vernieuwing.
 - a. Behoud (door conservering). Behouden van de bestaande beeldkenmerken en zo nodig restaureren op onderdelen; de bestaande historische elementen zorgvuldig onderhouden en indien nodig: restaureren.
 - b. Behoud (door ontwikkelen). Ontwikkelen met respect voor de bestaande beeldkenmerken, nieuwe, bijvoorbeeld technische, ontwikkelingen kunnen worden toegelaten (in overleg met de adviserende instanties); de bestaande historische elementen dienen behouden te worden.
 - c. Transformatie. Refereren aan beeldkenmerken van de historische situatie. Hier is gewoonlijk sprake van functieverandering.
 - d. Vernieuwen. Bestaande beeldkenmerken mogen worden vernieuwd of gesloopt/verwijderd. Deze hoeven niet te worden behouden; geen behoud van het object.
- b) Waterschapserfgoed 'buiten' houden wij in stand op een kosteneffectieve wijze.
 - a. Zelf 'actief' gebruiken (in het primair proces).
 - b. Zelf 'passief' gebruiken (educatieve/ communicatieve doeleinden of vanuit historisch belang).
 - c. In gebruik geven, overdragen of verkopen (aan maatschappelijke organisaties of partijen die een band hebben met erfgoed, inclusief overdracht in goede staat en startkapitaal of een kapitaal in ruil voor gebruik).
 - d. Financieel ondersteunen (de subsidieregeling voor waterschapserfgoed in particulier eigendom en mogelijkheid tot onderhoud van particuliere landschapselementen zoals kolken via de Blauwe Diensten).
 - e. Beschermen (binnen onze mogelijkheden en samen met onze partners zoals gemeenten en provincies).

2. Wij delen het waterschapserfgoed met een breder publiek

- a) Wij stellen onze locaties zoveel mogelijk open (monumentendag, gemalendag etc.). De waterschapsarchieven zijn (digitaal) goed ontsloten. De historische inventaris wordt beschreven en kan worden uitgeleend voor bijvoorbeeld exposities van maatschappelijke organisaties.
- b) Wij laten zien dat wij waterschapserfgoed en ruimtelijke kwaliteit kunnen combineren met verduurzaming en onze andere maatschappelijke opgaven.

3. Waterschapserfgoed en ruimtelijke kwaliteit zijn onderdeel van ons dagelijks beheer, bij groot onderhoud en investeringsprojecten.

- a) Waterschapserfgoed is een vaste klanteis specificatie bij onze gebieds- en renovatieprojecten (planverkenning, planuitwerking, planrealisatie, evaluatie, beheer en onderhoud), bij onderhoud en bij beheer. Tijdens de planuitwerking wordt het erfgoed gedegen in beeld gebracht. De mate van aandacht is passend bij de (financiële) omvang van het project en de waarde (maatschappelijk, landschappelijk, ecologisch, historisch).
- b) Ruimtelijke kwaliteit is een vaste randvoorwaarde. Wij streven naar het versterken van ruimtelijke kwaliteit van het landschap in onze projecten. Door onder andere dijken, weteringen, gemalen, kaden etc. te accentueren in onze opgaven en deze ruimtelijk goed in te passen. Waarmee wij ruimtelijke kwaliteit toevoegen aan het landschap. Ook bij nieuwbouw is aandacht voor ruimtelijke kwaliteit.

MAATREGELEN

1. Inventarisatie waterschapserfgoed

Beschrijving en waardering van waterschapserfgoed en landschappelijke structuren (2019). In samenwerking met gemeente, lokale, regionale en landelijke historische verenigingen en onderwijsinstellingen.

2. Integratie in bedrijfsvoering

Waterschapserfgoed als vaste klanteis en ruimtelijke kwaliteit als vaste randvoorwaarde. Tijdens planuitwerking wordt onderzoek gedaan naar cultuurhistorische en landschappelijke waarden. De resultaten van het onderzoek worden verwerkt in het ontwerp en projectplan (2019).

3. Subsidieregeling erfgoed

In stand houden. Actualiseren subsidieregeling waterschapserfgoed na afronding inventarisatie (2021).

4. Behoud waterschapserfgoed door samenwerking

Belang van waterschapserfgoed agenderen bij gemeenten en samenwerken met gemeenten bij behoud van waardevolle landschapsobjecten en structuren (karakteristieke slotenpatronen, historische dijken etc.).

5. Overdrachtstraject waterschapserfgoed

Bij overdracht van waterschapserfgoed zorgen voor een goede beschrijving en waardering, en afspraken over de duurzame instandhouding van dat erfgoed.

6. Archiefontsluiting

Al onze archieven raadpleegbaar maken (2020)

7. Historische waterschapsinventaris

Opstellen van een raadpleegbare catalogus (2020).

8. Informatiepanelen

Standaard aandacht aan historie en ruimtelijke kwaliteit (2020).

9. Strategische communicatie

Koppeling tussen strategische communicatie, waterschapserfgoed en ruimtelijke kwaliteit (2019).